

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۳

عنوان: تحلیل موانع اقتصادی مشارکت زنان در فرایند توسعه روستایی (مورد

مطالعه: روستاهای شهرستان همدان)

ناصر شفیعی ثابت^۱، سیده سمیر حسینی^۲، هوشنگ ملکی^۳

۱- استادیارگروه جغرافیای روستایی دانشگاه شهید بهشتی

۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه شهید بهشتی

۳- دانشجو دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه آزاداسلامی - واحد تهران مرکزی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۰۱

چکیده

بر اساس واکاوی ادبیات توسعه، از دهه ۱۹۸۰ رویکرد توسعه بر مبنای مشارکت مردم، خصوصاً مشارکت زنان در بسیاری از کشورهای توسعه یافته مورد توجه قرار گرفت بر همین اساس توانمند سازی و ظرفیت سازی مشارکت زنان در کانون توجهات امور مربوط به توسعه به ویژه توسعه روستایی قرار گرفت. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به منظور بررسی موانع اقتصادی مشارکت زنان در فرایند توسعه سکونتگاههای روستایی شهرستان همدان انجام شده است. عمده ترین موانع اقتصادی مشارکت زنان روستایی در فرایند توسعه در ناحیه مورد مطالعه، شامل نادیده انگاشتن آنان در سیاستگذاریها و برنامه ریزیهها، فقدان آموزشهای لازم در راستای توانا سازی اجتماعی و اقتصادی زنان، نبود تشکلهای و تعاونیهای تولید زنان روستایی می باشد. جامعه آماری در این تحقیق ۵۰ روستا از ۱۰۷ روستای شهرستان همدان است. در مرحله اول تعداد ۵۰ پرسشنامه در سطح معتمدین روستایی تکمیل شد، در مرحله دوم تعداد ۳۸۲ پرسشنامه در سطح خانوارهای روستایی تکمیل گردید. سپس از مجموعه ایی از روشهای توصیفی - تحلیلی، آزمون همبستگی و رگرسیون چند متغیره برای نشان دادن روابط متغیرها استفاده شد. یافته های تحقیق نشان داد علیرغم مشارکت زنان در انجام فعالیتهای متنوع کشاورزی و غیر کشاورزی، آنان دسترسی اندکی به ابزار و نهاده های تولید، وام و اعتبارات بانکی دارند. همچنین نتایج نشان داد که بین شاخصهای محیطی اکولوژیک، شاخصهای اجتماعی - فرهنگی، شاخصهای اقتصادی و شاخصهای

کالبدی زیرساختی و میزان مشارکت زنان و در نتیجه توسعه روستایی رابطه معنی داری
وجود دارد

کلمات کلیدی: توانمندسازی ، ظرفیت سازی ، توسعه روستایی ، مشارکت زنان

مقدمه

در دهه‌های اخیر، توسعه یکپارچه مناطق روستایی در کنار توسعه شهری در ادبیات توسعه مورد توجه ویژه قرار گرفته است. (Healey, 2000: 170 & 159 Jenkins, 2009). زنان روستایی با توجه به موقعیت بالایی که در مدیریت داخلی و منابع دارند، از عوامل مهم و بالقوه برای توسعه روستایی محسوب می‌شوند. هر چند که تجربه و مهارت بالای آن‌ها در فعالیت‌های گوناگون اعم از دامپروری، کشاورزی، تولید و تهیه غذا و غیره چشم‌گیر است. اما، به دلیل وجود موانعی همچون وجود سنت‌های فرهنگی نامطلوب، سیاست‌های نامناسب، عدم وجود زیرساخت‌های روستایی، آگاهی محدود آن‌ها، عدم دسترسی به شبکه‌های اجتماعی، نبود ساختارهای نهادی برای ظرفیت‌سازی زنان، و غیره، آن‌چنان که باید در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های توسعه محلی و ملی ایفای نقش نمی‌کنند (Akpan, 2015: 110).

این در حالی است که به باور بسیاری از صاحب نظران دستیابی به توسعه پایدار بدون مشارکت فعال زنان در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی امکان‌پذیر نیست. (Elisia et al, 2010 & Safari-shali, 2008: 138).

زنان علیرغم داشتن نقش کلیدی در اقتصاد مناطق روستایی، درآمد خانواده و توانایی برای حضور در عرصه‌های گوناگون اقتصادی، به دلایل مختلف با موانع متعددی برای اشتغال و بهبود میزان مشارکت اقتصادیشان مواجه هستند. (Safari-shali, 2008: 137).

براساس داده‌های بانک جهانی پنجاه درصد از نیروی کار کشاورزی جهان را زنان تشکیل می‌دهند، یعنی زنان مسئول مهیا نمودن غذای دو سوم از جمعیت جهان می‌باشند. این در حالی است که به دلایل فرهنگی و حقوقی زنان دسترسی محدودی به منابع دارند، و تنها ۵ درصد از زنان روستایی از خدمات ارائه شده در سطح روستاها استفاده می‌نمایند. (Aezami, 2010: 179 به نقل از فاضل‌نیا و هاشمی، ۱۳۹۴: ۴۲).

با توجه به این‌که زنان روستایی به عنوان یک منبع عظیم انسانی نقش مهمی در پیشرفت و حیات سکونتگاه‌های روستایی دارند؛ توجه به برابری جنسیتی و توانمندسازی آنان تاثیر مثبت و شگرفی در اقتصاد ملی، جوامع و خانواده‌ها بر جای می‌گذارد.

(Heidari Sarban & Hassanzadeh, 2014:494). از این رو، بی توجهی به آموزش و ارتقاء سطح آگاهی روستاییان و به ویژه زنان روستایی به منظور ارتقاء توانمندی و ظرفیت مندی آن‌ها به مثابه یکی از موانع مشارکت آن‌ها در فراگرد توسعه اجتماعی و اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی است.

بنابراین، برای توانمندسازی زنان جهت مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی باید به عواملی مانند دانش و یا آموزش‌های مهارتی، روش‌های مناسب عضویت در یک سازمان و نهادهای اقتصادی، اعتبارات خرد، اعتماد به نفس افراد، تحصیلات، دسترسی به منابع و حمایت سیاسی توجه نمود. (Rossberger and Krause, 2015:25).

زن روستایی وظایف و نقش‌های متعددی همچون نقش همسری، مادری، تولید کننده محصولات زراعی و دامی و فراوری آن‌ها، تهیه خوراک و غذا و غیره بر عهده دارد. اما، به دلیل تسلط ساختارها و روابط به ندرت، مشارکت آنان در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و اقتصادی ارزش واقعی خود را پیدا می‌کند. (Soltani, et al, 2011:18).

به هر حال، هرچند مشارکت زنان در برنامه ریزی و مدیریت توسعه روستایی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. اما، به دلایل مختلف و وجود برخی موانع بازدارنده، بسترهای لازم برای نقش آفرینی و مشارکت فعالانه در برنامه ریزی و مدیریت روستایی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان همدان کمتر فراهم بوده است. به گونه ای که زنان روستایی ناحیه مورد مطالعه به رغم این که پیوسته همراه مردان و حتی گاهی بیشتر از آنان فعالیت می‌نمایند. اما، ارزش واقعی کارشان هیچگاه به طور واقع بیان نمی‌شود و برای مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با موانع مختلفی مواجه هستند. از این رو، این پژوهش سعی دارد با تبیین دقیق عوامل و موانع اقتصادی و تسلط ساختارها و روابط ناشی از این عامل که به مثابه سدی مانع مشارکت گسترده زنان در فرایند توسعه روستایی در ناحیه مورد مطالعه عمل می‌کند، پردازد.

پیشینه تحقیق

در این زمینه با توجه به اهمیت مسئله در سالهای اخیر پژوهش‌های متعددی در داخل و خارج کشور در خصوص بررسی موانع مشارکت اقتصادی زنان روستایی صورت گرفته که در اینجا به نتایج برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود. علی‌ایحال این تحقیق در پی پر کردن خلا موجود در مطالعات پژوهش‌های صورت گرفته می‌باشد.

خانی و احمدی در پژوهش خود به تبیین عوامل موثر بر مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی - اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان زنجان پرداختند و به این نتیجه رسیدند هر قدر میزان مشارکت اقتصادی زنان روستایی بالاتر باشد میزان تصمیم‌گیری آنها نیز افزایش خواهد یافت و بالعکس (خانی، احمدی، ۱۳۸۸: ۹۵).

نتیجه پژوهش دیگری که به منظور بررسی موانع توانمند سازی اقتصاد زنان روستایی ایران انجام شد، بیان میدارد زنان نقشی اساسی در کشاورزی و بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی را دارا بوده و عوامل نهادی و زیر ساختهای اجتماعی از مهمترین موانع توانمند سازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان اردبیل هستند

(*Heidari Sarban & Hassanzadeh, 2014:494*)

در پژوهشی با عنوان موانع موجود در مسیر کارآفرینی زنان روستایی، بیان می دارد که با توجه به سهم زنان توسعه اقتصاد ملی و مقابله با بحران بیکاری، زنان به ویژه زنان کارآفرین در عرصه روستاها میتوانند بایجاد فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران مشکل بیکاری موجود در جوامع را کاهش دهند. از آنجاکه زنان کار آفرین روستایی موجب افزایش درآمدخانواده ها شده، که این امر می تواند بسیاری از جنبه‌های زندگی آنان را در زندگی روستایی و در نهایت کل جامعه تحت تاثیر قرار دهد (مانند کاهش شکاف بین خانواده‌های شهری و روستایی، صرفه جویی در هزینه‌های تولید، بهبود آموزش و بهداشت خانواده، امور مالی خانواده به عنوان رئیس (سرپرست) و کاهش مهاجرت به شهرها) این مقاله همچنین بر نقش دولت در ظرفیت سازی و توانمند سازی زنان با ایجاد دوره‌های آموزشی در راستای کار آفرینی زنان روستایی تاکید می کند. و اذعان میدارد که زنان کارآفرین در کشور باید آزادی عمل داشته باشند تا بتوانند فعالیتها مورد نظر خود را انجام دهند (*Habibi, Dadras, Madah Shariati, 2014:11*).

در پژوهشی با عنوان شناسایی و تحلیل موانع مشارکت اقتصادی زنان در مناطق روستایی استان زنجان (مطالعه موردی :دهستان ابهررود) بررسیها نشان داد که موانع مشارکت اقتصادی زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه در قالب چهارعامل اجتماعی- فرهنگی، ساختاری نهادی، فردی روانشناختی و حرفه ای دسته بندی می شوند، این پژوهش عامل اجتماعی فرهنگی را از مهمترین موانع مشارکت اقتصادی زنان در دهستان ابهر رود می داند. و بیان می دارد که برای بهبود مشارکت زنان روستایی باید نسبت به انجام مواردی به شرح زیر اقدام نمود:

الف- تدوین و اجرای برنامه های ترویجی به ویژه کلاسهای آموزشی در راستای افزایش اعتمادبه نفس زنان روستایی و آگاهی آنان از حقوق اجتماعی-اقتصادی خود در جامعه ب- با سیاستگذاری و برنامه ریزی صحیح، شرایط لازم برای دسترسی عادلانه زنان روستایی به منابع تولیدی و حمایتهای دولتی لازم به ویژه اعتبارات و تسهیلات بانکی فراهم شود. که در این خصوص، فراهم کردن زمینه های لازم برای تشکیل و تقویت تشکلهای گروهی زنان روستایی به ویژه در قالب تعاونیها وانجمنهای زنان و شبکه های تولیدی و تشویق زنان روستایی برای عضویت در آنها می تواند موجب دسترسی بهتر زنان روستایی به حمایتها و تسهیلات دولتی شود. ج- برگزاری دوره ها و برنامه های آموزشی مختلف با تأکید برگسترش برنامه های فنی حرفه ای برای زنان روستایی، به موازات افزایش سطح مهارتهای تولیدی و قدرت کارآفرینی آنان، میزان مهارتهای ارتباطی زنان روستایی را

نیز به منظور کمک به آنان برای برقراری تعامل بهتر با دیگران و بهبود قدرت چانه زنی آنان در زمینه های مختلف ارتقاء بخشید (رضایی، ودادی، ۱۳۹۳: ۵۰۱).

در مقاله ای دیگر با عنوان "تاثیر اعتبارات خرد در کاهش فقر زنان روستایی، مطالعه موردی منطقه پانچگار بنگلادش" بیان میدارند: اگرچه زنان تقریباً نیمی از کل جمعیت بنگلادش را تشکیل می دهند، اما شرایط نامطلوبی را از لحاظ نابرابریهای اجتماعی، اقتصادی و جنسیتی تجربه می کنند. به ویژه زنان روستایی که جزء محرومترین بخش جامعه محسوب می شوند. زیرا از نظر درآمدی بسیار ضعیف بوده و دسترسی محدودی به فعالیتهای اقتصادی خارج از خانه داشته. و در نتیجه فرصت کمتری برای کمک به خانواده ها در کاهش فقر دارند. به همین جهت بانک گرامین با هدف کمک به کاهش فقر و در راستای ایجاد فرصتهای خود اشتغالی و افزایش درآمد زنان روستایی، اعتباراتی را در اختیار آنان قرار داد. و نتایج حاصله نشان داد زنانی که از گرامین بانک وام دریافت کرده بودن در مقایسه با دیگر زنان روستایی هم پیشرفت تحصیلی داشته و هم با ایجاد درآمد در کاهش فقر خانواده هایشان مشارکت مثبتی داشتند بنابراین، برنامه های واگذاری اعتبارات خرد به زنان روستایی در کاهش فقر آنها موثر می باشد. این مطالعه با استفاده از داده های تجربی و از طریق مصاحبه از دو گروه از زنان روستایی دریافت کنندگان اعتبارات خرد و زنانی که اعتباری دریافت نکرده بودن جمع آوری شده بود (Ferdoushi, et al, 2011: 238).

در کتاب توانمندسازی اقتصادی زنان، توانمندسازی اقتصادی زنان را یک پیش نیاز برای توسعه پایدار دانسته و می افزاید توانمندسازی اقتصادی زنان نیازمند دستیابی به سیاست های عمومی و یک رویکرد جامع و بلند مدت از سیاست یکپارچه شدن می باشد. و همچنین اذعان می دارد زنان باید دسترسی عادلانه تر به دارایی ها و خدمات داشته باشند. برنامه های زیربنایی باید به نفع قشر فقیر مردان و زنان طراحی شود، و فرصت های شغلی با به رسمیت شناختن زنان افزایش یابد و نیز کار بدون مزد زنان در راستای افزایش گفتگو میان بازیگران توسعه، و حمایت از سازمانهای زنان در سطح ملی و جهانی به رسمیت شناخته شده و بهبود پیدا کند (Martinez, et al, 2012: 217).

در پژوهش مشارکت اقتصادی زنان در توسعه روستایی، ضمن اشاره به این مطلب که مشارکت زنان باعث تحول در بخش اقتصاد روستایی می گردد، می افزاید: زنانی که در فعالیتهای اقتصادی مشارکت داشتند به سطح بالایی از رضایت در زندگی خود رسیده بودند. هرچند که مردان همچنان رهبر خانه و مالک دارایی زنان هستند اما زنان نقش مهمی در توسعه مناطق روستایی دارند. این پژوهش توسعه فن آوری و آموزشی به منظور استفاده از فرصتها و افزایش زیر ساختها را لازمه افزایش سهم اقتصادی زنان روستایی می داند (Handaragama, et al, 2013: 1).

در پژوهشی با عنوان تاثیر آموزش بر مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای سیاسی و اقتصادی، در *Amhara* تیوپی؛ بیان میدارد که که با افزایش سطح آموزش زنان روستایی میزان مشارکت آنان نیز در فعالیتهای اقتصادی و سیاسی افزوده می گردد. در واقع زنان باسواد مشارکت بیشتری در فعالیتهای سیاسی و اقتصادی در منطقه مورد مطالعه دارند (*Bishaw, 2014:23*).

در پژوهش که با عنوان موانع مشارکت زنان در توسعه کشاورزی در منطقه بوچی نیجریه انجام گرفته است، یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که سرمایه کم و تسهیلات اعتباری اندک از جمله موانع عدم مشارکت زنان می باشد. (*Nuhu, Donye and Bawa., 2014: 166*).

در پژوهشی دیگر موانع عمده عدم مشارکت زنان رادر عوامل فرهنگی، خانوادگی و همچنین دسترسی محدود به زیر ساختهای حیاتی در مناطق روستایی ذکر می کند. و بیان میدارد که نقشهای زنان روستایی در تحول اقتصادی روستاهای نیجریه در دامنه ای دیکته شده از پدر سالاری و باورهای محلی و مذهبی محدود گردیده است. (*Nseabasi and Akpan., 2015:110*)

بنابراین با توجه به مطالب اشاره شده زنان در کشورهای مختلف به ویژه کشورهای در حال توسعه برای مشارکت در فعالیتهای اقتصادی با طیف گسترده ای از موانع در ابعاد مختلف مواجه می باشند که بی توجهی به مطالعه و شناخت این موانع و عدم برنامه ریزی برای رفع آنها می تواند فرآیند دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی نواحی روستایی بویژه در نواحی روستایی شهرستان همدان را با تاخیر مواجه سازد. چرا که ظرفیت مندی و توانمند سازی اقتصادی زنان باید در ارتباط با بهبود کارائی، بهبود اثر بخشی، بهبود وضعیت اشتغال، خود اتکایی و بهبود بهره‌وری آنان باشد. در نواحی روستایی شهرستان همدان، زنان روستایی علیرغم حضور در فعالیتهای کشاورزی و غیر کشاورزی، به نظر می رسد کمتر در فرایند توسعه این نواحی اثر گذار بوده اند. بنابراین ضرورت دسترسی برابر زنان و مردان به منابع توسعه در راستای کنترل کافی بر این منابع لازم و ضروری است.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق در پژوهش حاضر روش توصیفی - تحلیلی می باشد. همچنین، برای ارایه چهارچوب معنی داری در زمینه اثرات موانع اقتصادی بر میزان توانمندسازی و مشارکت زنان روستایی در فراگرد توسعه سکونتگاه‌های روستایی مجموعه‌ای از روش‌های توصیفی - تحلیلی، در کلیتی منطقی و در قالب فرآیند علمی پژوهش استفاده می‌شود. جمع آوری اطلاعات به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی انجام گرفته است. بعلاوه، برای جمع‌آوری داده‌های میدانی در ارتباط با شاخص‌ها، گویه‌ها و سنجه‌های مؤلفه مستقل (موانع توانمندسازی و مشارکت اقتصادی زنان) و مؤلفه اثرپذیر (ابعاد و شاخص‌های توسعه روستایی) از روش پیمایش میدانی استفاده شده است.

برای تبیین مؤلفه‌ها و شاخصهای پژوهش با توجه به ادبیات موضوع، در مرحله‌ی نخست از تکنیک «دلفی» و «مصاحبه گروهی» در سطح مدیران و کارشناسان خبره سازمان‌ها و نهادهای مربوط در شهرستان و استان همدان استفاده گردیده است. برای این منظور تعداد ۵۰ پرسشنامه با استفاده از سؤال‌های کیفی و باز، نظرات افراد خبره واکاوی شده و پس از واکاوی دقیق نظرات مسئولین محلی، بر اساس نظر آن‌ها گویه‌ها و سنجه‌های پرسشنامه‌ی کمی برای سطح تحلیل روستا و خانوار تنظیم و تدوین، همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌های میدانی و کتابخانه‌ای از تکنیک‌های کمی آماری استفاده شده است.

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر مجموع ۱۰۷ روستای شهرستان همدان و روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری چند مرحله‌ای است. در واقع انتخاب سکونتگاه‌های نمونه بادر نظر گرفتن درصد توزیع آن‌ها، با استفاده از نمونه‌گیری ترکیبی تصادفی شامل نمونه‌گیری نسبی یا طبقه‌ای در مرحله اول و سپس تصادفی و از بین هر گروه جمعیتی با توجه به فاصله آن‌ها به شهر همدان به صورت قرعه‌کشی صورت گرفته است.

شایان ذکر است با توجه به اینکه تعداد پرسشنامه‌های تکمیل شده در بعضی از روستاها به نسبت خانوار تعداد کم بوده است به این ترتیب تعداد سه پرسشنامه اضافه شده است. بر این اساس تعداد خانوارهای نمونه ۳۸۲ سرپرست خانوار می باشد.

تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه به روش کمی و با استفاده از آزمون *ANOVA*، و آزمون کروسکالوالیس^۱ بوده است. برای سنجش مقدار معنی‌داری و ارتباط بین مؤلفه‌های متغیر مستقل و وابسته پژوهش با توجه به رتبه‌ای بودن گویه‌ها و سنجه‌های پرسشنامه از ضرایب همبستگی کندال تائوبی^۲، اسپیرمن^۳ و از آزمون کای اسکوتر^۴ برای سنجش داده‌های اسمی استفاده شده است. به منظور تعیین ارتباط شاخصهای متغیر مستقل (موانع اقتصادی و تسهیل‌کننده‌های توانمندسازی و مشارکت زنان) بر شاخصهای متغیر وابسته (توسعه سکونتگاههای روستایی)،

¹Focus Group

²Kruskal – Wallis test

³Kendall's tau_b

⁴Spearman

⁵Chi – square test

از رگرسیون چندمتغیره (گام به گام) استفاده شده است. نرم افزار اصلی مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده ها نیز نرم افزار SPSS است.

روایی صوری پرسشنامه تحقیق توسط خبرگان و متخصصان صاحب نظر در ارتباط با موضوع پژوهش همچون اساتید دانشگاه، کارشناسان خبره در زمینه برنامه ریزی روستایی در جهاد کشاورزی و... و با اجرای نظرخواهی از آنها انجام شده است. پایایی پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۴۷ می باشد که گویای پایایی بالای پرسشنامه پژوهش می باشد (جدول شماره ۱)

جدول (شماره ۱). پایایی پرسشنامه پژوهش

میانگین کل داده‌ها	واریانس	انحراف استاندارد	ضریب آلفای کرونباخ
۲۸۹/۴۱	۱۶۰۲۷/۹۲	۴۱/۶۳	۰/۸۴۷

مؤلفه‌ها، متغیرها و شاخص‌های مورد بررسی

سنجش و اندازه گیری مولفه ها، متغیرها و شاخصهای مورد بررسی تحقیق و بررسی موانع اقتصادی مشارکت زنان در توسعه سکونتگاه‌های روستایی شهرستان همدان، با توجه به ویژگیهای آنها به شرح ذیل است: موانع اقتصادی مشارکت زنان از طریق مولفه‌های مستقل موانع اقتصادی و همچنین مولفه‌های وابسته نیز از طریق مولفه‌های نظام محیطی اکولوژیک، نظام اقتصادی، نظام اجتماعی و فرهنگی، نظام کالبدی و زیر ساختی مورد بررسی قرار گرفته است.

در این تحقیق موانع اقتصادی مشارکت زنان از طریق ۶ شاخص مورد سنجش قرار گرفت. همچنین توسعه روستایی در ارتباط با موانع اقتصادی مشارکت زنان از طریق تعداد ۴ شاخص نظام محیطی اکولوژیک، تعداد ۵ شاخص نظام اقتصادی، تعداد ۵ شاخص نظام اجتماعی و فرهنگی، تعداد ۵ شاخص نظام کالبدی مورد سنجش قرار می گیرد. (جدول شماره ۲).

جدول (شماره ۲). متغیر های مستقل، وابسته و شاخص های مرتبط

منبع	شاخص	ابعاد	نام متغیر
<i>Tanwir , Safdar: 2013</i> ; <i>Sarban and Heidari Hassanzadeh, 2014;</i> <i>Ahmadpour, Alizadeh and Moumenihelali: 2015.</i> <i>OECD 2012; Rushidan I . Rahman and Rizwanul Islam,2013; Habibi, Dadras, Madah Shariati: ۲۰۱۴</i>	ضعف مالی و کمبود نقدینگی	-	موانع اقتصادی (متغیر مستقل)
	عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن		
	عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان		
	عدم وجود بازارهای محلی		
	عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستایی		
عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی			
<i>A.A.Anabestani,J.Javan,S. Ahmadzadeh,2012;</i> <i>Handaragama, et al :2013</i> <i>Rushidan I . Rahman and Rizwanul Islam,2013</i> <i>Nseabasi and Akpan.,: ۲۰۱۵</i>	منابع آب و خاک	محیطی - اکولوژیکی	
	حفاظت از منابع مرتعی و جنگلی		
	بهبود کیفیت مسکن		
	دسترسی به آب آشامیدنی سالم		
<i>Tanwir , Safdar:2013.OECD 2012;</i> <i>Habibi, Dadras, Madah Shariati: 2014;</i> <i>Ahmadpour, Alizadeh and Moumenihelali: 2015;</i> <i>Handaragama, et al :۲۰۱۳; Bishaw, 2014</i>	امنیت اجتماعی و فردی روستائیان	اجتماعی و فرهنگی	توسعه سکونتگاه های روستایی (متغیر وابسته)
	توانمندی روستائیان		
	اعتماد روستائیان		
	درصد باسوادای زنان روستایی		
	مهارتهای فنی، مدیریتی و اقتصادی زنان روستایی		
<i>Tanwir , Safdar: 2013;</i> <i>Heidari Sarban and Hassanzadeh, 2014;</i> <i>Ahmadpour,Alizadeh and Moumenihelali: ۲۰۱۵; OECD 2012;</i> <i>Rushidan,Rahman&Rizwanu Islam,2013;</i>	بازارهای عرضه محصولات روستایی	اقتصادی	
	سرمایه گذاری توسط زنان روستایی		
	درآمد زنان روستایی		
	زنان و محصولات کشاورزی		
	وضعیت اشتغال زنان روستایی		
<i>Ahmadpour, Alizadeh and Moumenihelali :2015;</i> <i>Shokati Amghani ,at al : ۲۰۱۳; Habibi, Dadras, Madah Shariati: 2014;</i> <i>Ghanbari,Barghi,ghotbine jad,2013; Ferdoushi, et al ۲۰۱۱; Nuhu, Donye and Bawa : 2014</i>	گسترش شبکه حمل و نقل	کالبدی زیربنایی	
	سازمانها و نهادهای روستایی		
	وضعیت زیر ساختهای آب، برق، گاز و مخابرات		
	گسترش زیر ساختهای آموزشی		
برخوررداری از وسیله نقلیه عمومی			

مأخذ: (واکاوی بر اساس مبانی نظری، ادبیات و پیشینه پژوهش، نظرات کارشناسان، ۱۳۹۵)

یافته های تحقیق

یافته های توصیفی تحقیق

اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه خانوارهای روستایی نشان داد، حدود ۳۳/۲ درصد از سرپرستان خانوارهای روستای را زنان و میزان ۶۶/۸ درصد را مردان در ناحیه مورد مطالعه تشکیل می دهند. هم چنین ۵۵/۲ درصد سرپرست خانوار روستایی بین ۳۰ تا ۳۹ سال، ۱۹/۶ درصد بین ۴۰ تا ۴۹ سال، ۲۲/۸ درصد بین ۵۰ تا ۵۹ سال، ۲/۴ درصد بیش از ۶۰ سال سن داشته اند. میانگین سنی پاسخگویان نیز ۳۸/۱۵ سال و فاصله سنی افراد مورد پرسش ۳۰ تا ۷۰ سال بوده است. از لحاظ وضعیت تاهل، حدود ۰/۳ درصد از سرپرست خانوار روستایی مجرد، ۵۶/۳ درصد متأهل و ۴۳/۴ درصد بیوه می باشند. (جدول شماره ۳)

جدول (شماره ۳). ویژگیهای فردی پاسخگویان در ناحیه مورد مطالعه

مشخصات فردی	فراوانی	درصد نسبی
جنسیت		
زن	۱۷۲	۳۳/۲
مرد	۲۵۵	۶۶/۸
جمع	۳۸۲	۱۰۰
وضعیت تاهل		
مجرد	۱	۰/۳
متاهل	۲۱۵	۵۶/۳
بیوه	۶۷	۴۳/۴
جمع	۳۸۲	۱۰۰
گروه سنی		
۳۰-۳۹	۲۱۱	۵۵/۲
۴۰-۴۹	۷۵	۱۹/۶
۵۰-۵۹	۸۷	۲۲/۸
بیشتر از ۶۰	۹	۲/۴
جمع	۳۸۲	۱۰۰
سطح تحصیلات		
بی سواد	۱۸	۴/۷
ابتدایی	۷۳	۱۹/۱
راهنمایی	۸۸	۲۳
متوسطه	۷۹	۲۰/۷
کاردانی و کارشناسی	۵۴	۱۴/۱
کارشناسی ارشد و بالاتر	۷۰	۱۸/۳
جمع	۳۸۲	۱۰۰

ماخذ: یافته های تحقیق، سال ۱۳۹۵

جدول (شماره ۴). شغل و تحصیلات پاسخگویان در روستاهای مورد بررسی شهرستان همدان

ردیف	تحصیلات	شغل						جمع	
		بیکار	کارمند	آزاد	کشاورز	دامدار	کارگر صنعتی		اظهار نشده
۱	بی سواد	۱	۰	۳	۶	۵	۲	۱	۱۸
۲	ابتدایی	۶	۴	۱۱	۲۸	۱۴	۶	۸	۷۳
۳	راهنمایی	۶	۱۵	۱۲	۱۶	۱۸	۱۵	۸	۸۸
۴	دبیرستان	۶	۸	۱۵	۱۶	۱۸	۱۲	۴	۷۹
۵	کاردانی و کارشناسی	۱	۶	۱۶	۱۵	۱۷	۱۰	۵	۷۰
۶	کارشناسی ارشد و بالاتر	۱	۶	۱۶	۱۵	۱۷	۱۰	۵	۷۰
	جمع	۲۷	۳۶	۶۳	۸۸	۸۵	۵۵	۲۸	۳۸۲

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵

از کل ۳۸۲ سرپرست خانوار در ۵۰ روستای مورد بررسی حدود ۴/۷ درصد بی سواد، حدود ۱۹/۱ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۳ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، معادل ۲۰/۷ درصد دارای تحصیلات دبیرستان، میزان ۱۴/۱ درصد دارای تحصیلات کاردانی و کارشناسی، و میزان ۱۸/۳ درصد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر بوده اند. بررسی وضعیت سواد سرپرستان خانوار در روستاهای مورد مطالعه نشان می دهد که تنها ۳۲/۴ درصد از سرپرستان خانوار روستایی دارای تحصیلات دانشگاهی می باشند، بنابراین آموزش روستائیان به ویژه زنان روستایی، در زمینه های فعالیتهای اجتماعی و اقتصادی در ارتقای مشارکت آنها می تواند موثر باشد.

همچنین اطلاعات بدست آمده از تکمیل پرسشنامه ها نشان می دهد که از مجموع ۱۸ نفر از سرپرستان خانوار که بی سواد بوده اند، اکثراً دامدار بوده و تنها یک نفر بیکار می باشد و همچنین از مجموع ۷۳ سرپرست خانوار که دارای تحصیلات ابتدایی بوده اند، اکثریت کشاورز و ۶ نفر نیز بیکار بوده اند، همچنین اکثر سرپرستان خانوار دارای تحصیلات راهنمایی و دبیرستان دامدار بوده اند. از مجموع ۵۴ سرپرست خانوار که دارای مدارک تحصیلی کاردانی و کارشناسی بوده اند ۱۷ نفر دامدار بوده اند، همچنین ۱۷ نفر از سرپرستان خانوار دارای مدارک کارشناسی ارشد و بالاتر دامدار بوده اند، شایان ذکر است که این افراد دارای دامداری بوده و خود به طور مستقیم به این شغل اشتغال ندارند. (جدول شماره ۴).

یافته های استنباطی تحقیق

در ناحیه مورد مطالعه تعداد ۳۸۲ خانوار مورد بررسی قرار گرفت، بیشترین تعداد خانوارهای مورد بررسی مربوط به روستاهای قاسم آباد، شورین، حسن آباد و کمترین خانوارهای مورد بررسی مربوط به روستاهای ایده لو، سماوک، دولت آباد، آبهندو و قشلاق علیا بوده است.

وضعیت دسترسی زنان خانوارهای مورد بررسی به وام و اعتبارات بانکی

تعداد وام دریافتی توسط زنان خانوارهای مورد مطالعه

بررسی داده های میدانی حاصل از پرسشنامه توزیع شده بین معتمدین روستایی نشان داد که زنان در ۳۸ روستا از ۵۰ روستای ناحیه مورد مطالعه هیچ وام بانکی دریافت نکرده و تنها در ۱۲ روستا که عمدتاً روستاهای پر جمعیت و روستاهای نزدیک شهر همدان می باشند زنان نسبت به دریافت وام اقدام نموده اند. همچنین از کل ۳۸۲ خانوار مورد بررسی، زنان اعضای ۳۳۵ خانوار معادل ۸۷/۶۹ درصد هیچ نوع وامی از منابع بانکی و غیر بانکی برای فعالیتهای خود دریافت نکرده اند. تنها زنان اعضای ۴۷ خانوار معادل ۱۲/۳۰ درصد وام بانکی دریافت کرده بودند (جدول شماره ۵ و نمودار شماره ۱ و ۲).

جدول (شماره ۵). وضعیت زنان روستایی از لحاظ دریافت وام بانکی در ناحیه مورد مطالعه

پاسخگویان روستایی		معتمدین روستایی			
درصد نسبی	تعداد خانوار	درصد نسبی	تعداد روستا	وضعیت زنان خانوار از لحاظ دریافت وام بانکی	ردیف
۱۲/۳۰	۴۷	۲۴	۱۲	وام بانکی دریافت کرده اند	۱
۸۷/۶۹	۳۳۵	۷۶	۳۸	وام بانکی دریافت نکرده اند.	۲
۱۰۰	۵۰	۱۰۰	۵۰	جمع	

ماخذ: یافته های تحقیق، سال ۱۳۹۵

راه اندازی فعالیتهای کشاورزی و غیر کشاورزی با استفاده از تسهیلات دریافتی

به نظر معتمدین روستایی در ۱۲ روستا معادل ۲۴ درصد زنان خانوارهای آنان وام دریافت کرده بودند، و در ۳۸ روستا معادل ۷۶ درصد زنان خانوارهای روستایی وامی دریافت ننموده بودند. (جدول شماره ۵ و نمودار شماره ۱).

بررسی رابطه بین موانع اقتصادی مشارکت زنان با سطح توسعه روستایی

رابطه بین موانع اقتصادی و سطح توسعه سکونتگاه های روستایی شهرستان همدان در جدول (۳-۵) نشان داده شده است. یافته های تحقیق نشان داد، موانع اقتصادی که از ترکیب ۶ شاخص و سطح توسعه یافتگی

سکونتگاه های روستایی که از مجموع مولفه های محیطی - اکولوژیک ، اجتماعی - فرهنگی ، اقتصادی و کالبدی زیر بنایی به همراه گویه و سنجه های مربوطه سنجیده شده است و نماگرهای مولفه اثرگذار و ابعاد اثر پذیر به صورت رتبه ایی (طیفی لیکرت از مقدار خیلی کم تا مقدار ۵ خیلی زیاد) طبقه بندی شده است. بر اساس جدول متقاطع شماره (۳-۵) نسبت داده ها را یک به یک تحلیل کرده است. بر اساس آزمونهای کای اسکور و پیرسون بین ابعاد اقتصادی موانع مشارکت زنان و سطح توسعه سکونتگاه های روستایی شهرستان همدان رابطه معناداری وجود دارد ($p < 0/005$).

جدول (شماره ۶). ارتباط بین موانع اقتصادی مشارکت زنان با سطح توسعه روستایی

جمع کل	سطح توسعه یافتگی					گروه بندی	شاخص
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۲۴	۲	۳	۵	۸	۶	خیلی کم	موانع اقتصادی تاثیر گذار بر سطح توسعه روستایی در ناحیه مورد مطالعه
۲۱۹	۱۲	۱۶	۲۸	۱۱۶	۴۷	کم	
۶۶	۶	۸	۱۴	۱۷	۲۱	تا حدودی	
۲۱	۲	۲	۴	۵	۸	زیاد	
۵۲	۴	۶	۱۴	۱۵	۱۳	خیلی زیاد	
۳۸۲	۲۶	۳۵	۶۵	۱۶۱	۹۵	جمع کل	
Pearson Chi-Square=63.414						Asymp. Sig. (2-sided)=0.005	

ماخذ: یافته های تحقیق ، ۱۳۹۵

رابطه بین شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان با سطح توسعه روستاهای ناحیه مورد مطالعه

سنجش رابطه بین شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان از قبیل : ضعف مالی و کمبود نقدینگی، عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن، عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان ، عدم وجود بازارهای محلی ، عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستا ، عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی، با ابعاد توسعه روستاهای ناحیه مورد مطالعه بر اساس نتایج محاسبه آزمون همبستگی کندال تائوبی دلالت بر وجود رابطه معنادار بین آنها مطابق جدول (شماره ۷) می باشد.

جدول (شماره ۷). رابطه بین شاخصهای موانع اقتصادی با سطح توسعه سکونتگاه های روستایی ناحیه مورد مطالعه

وجود رابطه	Kendall's tau_b test		مؤلفه اثر پذیر	شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان	ردیف
	سطح معنی داری	ضریب همبستگی			
دارد	۰/۰۰۳*	۰/۵۴۴	سطح توسعه سکونتگاه های روستایی	ضعف مالی و کمبود نقدینگی	۱
دارد	۰/۰۰۱**	۰/۵۳۵		عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن	۲
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۲۳۳		عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان	۳
دارد	۰/۰۰۱**	۰/۹۲۸		عدم وجود بازارهای محلی	۴
دارد	۰/۰۰۳*	۰/۴۸۱		عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستایی	۵

۶	عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی	۰/۴۷۱	۰/۰۰۲*	دارد
---	--	-------	--------	------

یافته های تحقیق (۱۳۹۵) ** معناداری در سطح ۹۹ درصد * معناداری در سطح ۹۵ درصد
 رابطه بین شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان با سطح توسعه محیطی و اکولوژیک روستاهای ناحیه مورد مطالعه

سنجش رابطه بین شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان از قبیل: ضعف مالی و کمبود نقدینگی، عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن، عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان، عدم وجود بازارهای محلی، عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستا، عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی، با توسعه محیطی اکولوژیک، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و فرهنگی و توسعه کالبدی و زیربنایی روستاهای ناحیه مورد مطالعه بر اساس نتایج محاسبه آزمون همبستگی کندال تاو بی دلالت بر وجود رابطه معنادار بین آنها مطابق جدول (شماره ۸) می باشد.

جدول (شماره ۸). رابطه شاخصهای موانع اقتصادی با سطح توسعه محیطی - اکولوژیک روستاهای ناحیه مورد مطالعه

ردیف	شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان	مؤلفه اثر پذیر	Kendall's tau_b test		وجود رابطه
			ضریب همبستگی	سطح معنی داری	
۱	ضعف مالی و کمبود نقدینگی	سطح توسعه محیطی - اکولوژیک	۰/۵۱۱	۰/۰۰۱**	دارد
۲	عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن	سکونتگاه های روستایی	۰/۹۱۰	۰/۰۰۳**	دارد
۳	عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان	سکونتگاه های روستایی	۰/۳۶۸	۰/۰۰۲*	دارد
۴	عدم وجود بازارهای محلی	سکونتگاه های روستایی	۰/۹۹۹	۰/۰۰۰**	دارد
۵	عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۹۱۶	۰/۰۰۰**	دارد
۶	عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۵۸۲	۰/۰۰۲*	دارد
۱	ضعف مالی و کمبود نقدینگی	سطح توسعه اقتصادی	۰/۵۶۷	۰/۰۰۲*	دارد
۲	عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن	سکونتگاه های روستایی	۰/۴۱۳	۰/۰۰۰**	دارد
۳	عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان	سکونتگاه های روستایی	۰/۵۲۲	۰/۰۰۳	دارد
۴	عدم وجود بازارهای محلی	سکونتگاه های روستایی	۰/۶۶۶	۰/۰۰۲*	دارد
۵	عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۳۸۵	۰/۰۰۴*	دارد
۶	عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۸۸۹	۰/۰۰۱**	ندارد
۱	ضعف مالی و کمبود نقدینگی	سطح توسعه اجتماعی و فرهنگی	۰/۶۰۸	۰/۰۰۰**	دارد
۲	عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن	سکونتگاه های روستایی	۰/۳۳۴	۰/۰۰۰**	دارد
۳	عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان	سکونتگاه های روستایی	۰/۳۳۱	۰/۰۰۰**	دارد
۴	عدم وجود بازارهای محلی	سکونتگاه های روستایی	۰/۲۶۸	۰/۰۰۴*	دارد
۵	عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۸۰۸	۰/۰۰۱**	دارد
۶	عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۳۸۲	۰/۰۰۲*	دارد
۱	ضعف مالی و کمبود نقدینگی	سطح توسعه کالبدی و زیربنایی	۰/۴۰۹	۰/۰۰۱**	دارد
۲	عدم دسترسی به اعتبارات دولتی به دلیل نداشتن وثیقه و ضامن	سکونتگاه های روستایی	۰/۶۶۴	۰/۰۰۲*	دارد
۳	عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان	سکونتگاه های روستایی	۰/۰۶۹	۰/۰۰۲*	دارد
۴	عدم وجود بازارهای محلی	سکونتگاه های روستایی	۰/۶۷۵	۰/۰۰۵*	دارد
۵	عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۷۸۱	۰/۰۰۳*	دارد
۶	عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی	سکونتگاه های روستایی	۰/۵۹۰	۰/۰۰۱**	دارد

یافته های تحقیق (۱۳۹۵) *** معنا داری در سطح ۹۹ درصد * معناداری در سطح ۹۵ درصد

سنجش رابطه بین شاخصهای اقتصادی مولفه موانع مشارکت زنان با سطح توسعه روستایی ناحیه مورد مطالعه بر اساس نتایج محاسبه ضریب همبستگی کندال تائویی دلالت بر وجود در رابطه بین آنها، به جز مطابق جدول (شماره ۹) دارد. بدین ترتیب با کاهش موانع اقتصادی مشارکت زنان و ارتقا توانمندی و ظرفیت مندی آنان همچون واگذاری تسهیلات، ایجاد بازارهای فروش، بیمه محصولات تولیدی زنان در روستاهای شهرستان همدان می توان نسبت به افزایش سطح توسعه این روستاها اقدام نمود.

جدول (شماره ۹). رابطه بین شاخصهای اقتصادی مولفه مشارکت زنان با سطح توسعه روستاهای ناحیه مورد

مطالعه

وجود رابطه	Kendall, s tau_b test		مؤلفه اثر پذیر	شاخص های موانع مشارکت زنان (مولفه اثر گذار)	ردیف
	ضریب همبستگی	سطح معنا داری			
دارد	۰/۳۹۹	۰/۰۰۲*	سطح توسعه روستایی	موانع اقتصادی	۱

یافته های تحقیق (۱۳۹۵) *** معنا داری در سطح ۹۹ درصد * معناداری در سطح ۹۵ درصد

سطح توسعه یافتگی متأثر از موانع مشارکت زنان در روستاهای ناحیه مورد مطالعه

چنانچه ملاحظه می شود، میانگین امتیاز توسعه در روستاهای مورد مطالعه در ابعاد محیطی- اکولوژیک، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی با توجه به میانگین میانگینها (جدول شماره ۱۰) در وضعیت نامطلوب قرار گرفته اند و در بعد کالبدی- زیرساختی در وضعیت متوسط قرار گرفته است.

جدول (شماره ۱۰). میانگین امتیاز توسعه در روستاهای مورد مطالعه

انحراف معیار	واریانس	میانگین	ابعاد توسعه
۰/۵۳۸	۰/۶۱۵	۲/۲۵	محیطی - اکولوژیک
۰/۴۲۳	۰/۴۵۱	۲/۸۱	اجتماعی - فرهنگی
۰/۴۱۹	۰/۵۵۰	۲/۳۸	اقتصادی
۰/۸۲۵	۰/۷۴۸	۳/۵۰	کالبدی - زیرساختی

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵

ارزیابی تأثیر موانع مشارکت زنان بر سطح توسعه روستایی ناحیه مورد مطالعه

به منظور تحلیل و پیش بینی وضعیت تأثیرگذاری شاخص های موانع اقتصادی مشارکت زنان بر سطح توسعه سکونتگاه های روستایی ناحیه مورد مطالعه و مشخص نمودن مولفه های اصلی تأثیر گذار، از آزمون رگرسیون چندگانه توام استفاده شد. طبق نتایج حاصله، میان توسعه پایدار سکونتگاه های روستایی شهرستان همدان با موانع اقتصادی مشارکت زنان، همبستگی مناسبی به میزان ۰/۶۸۸ وجود دارد. همچنین ۷۱/۳ درصد تغییرات متغیر وابسته سطح توسعه سکونتگاه های روستایی توسط مولفه موانع اقتصادی مشارکت زنان تبیین شده است (جدول شماره ۱۱).

جدول (شماره ۱۱). نتایج رگرسیون شاخص های اثرگذار مولفه موانع اقتصادی مشارکت زنان بر سطح توسعه روستایی ناحیه مورد مطالعه

مدل	ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین تعدیل شده R_{adj}	اشتباه معیار
۱	۰/۶۸۸	۰/۴۲۰	۰/۷۱۳	۰/۰۷۲

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

همچنین، بر اساس مقدار محاسبه شده برای F ، در سطح اطمینان ۹۹ درصد، می توان گفت که از نظر ساکنان محلی، ترکیب خطی مولفه اثر گذار به طور معنا داری قادر به تبیین و پیش بینی تغییرات مولفه اثرپذیر سطح توسعه یافتگی سکونتگاه های روستایی در ناحیه مورد مطالعه است (جدول شماره ۱۲).

جدول (شماره ۱۲) معناداری رگرسیون شاخص های اثرگذار مولفه موانع اقتصادی مشارکت زنان بر سطح توسعه روستایی ناحیه مورد مطالعه ANOVA(b)

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی df	میانگین مربعات	F	سطح معناداری sig
۱	اثر رگرسیونی	۵	۲۷/۵۴۷	۴۲/۴۱۲	۰/۰۰۰**
	باقیمانده	۳۷۱	۰/۰۹۷		
	کل	۳۸۱			

a. Dependent Variable: سطح توسعه روستایی
b. Predictors: موانع اقتصادی

** معنا داری در سطح ۹۹ درصد

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

در نهایت، بر اساس ضریب استاندارد شده تأثیر مؤلفه اثرگذار بر مؤلفه اثرپذیر، نتایج نشان می دهد که شاخص های سطح توسعه سکونتگاه های روستایی شهرستان همدان متأثر از شاخص موانع اقتصادی، بر توسعه سکونتگاه های روستایی متأثر بوده است و در تبیین سطح توسعه یافتگی و پایداری روستایی جایگاه خود را نیافته است. در واقع، موانع اقتصادی نقش زنان هنوز به شکل بسیار قوی در ناحیه مورد مطالعه عمل می کند.

جدول (شماره ۱۳). ضرایب میزان شدت تأثیرات شاخص های مؤلفه اثرگذار و مولفه اثرپذیر سطح توسعه روستایی (a) Coefficients

مدل	شرح	ضریب استاندارد		T	سطح معناداری sig
		B	Std		
۱	موانع اقتصادی	۱۶۵	۰/۰۳۵	۵/۷۹۹	۰/۰۰۰**

a. Dependent Variable: سطح توسعه روستایی

** معنا داری در سطح ۹۹ درصد

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

بر این شالوده شاخص موانع اقتصادی، به رغم معنی داری در ارتباط با کاهش سطح توسعه یافتگی سکونتگاه های روستایی پیش بینی کننده وضعیت مطلوب برای ارتقاء شاخص های توسعه یافتگی نیست. از ازن رو، در وضعیت آتی توجه به این مؤلفه ها در راستای کاهش موانع این شاخص ها ضرورت دارد. علاوه بر این، با توجه به رابطه معنی داری بین مولفه های موجود موانع مشارکت زنان و سطح توسعه سکونتگاه های روستایی،

تغییر در رویکرد مشارکت زنان و همچنین توانمندسازی و ظرفیت‌سازی آنان اثر مثبتی در سطح توسعه‌یافتگی روستاها خواهد داشت. در واقع در روستاهای شهرستان همدان اگرچه تلاشهایی در راستای توانمندی و ظرفیت‌مندی زنان روستایی صورت گرفته اما هدفمند نبوده و زنان عملاً هیچ مشارکتی در فرآیندهای توسعه روستایی ندارند و اساساً برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات انجام گرفته باعث ارتقای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی آنان نشده است.

آزمون فرضیه‌های تحقیق

بررسی اتخاذ سیاست‌های نامناسب، عدم وجود زیرساختهای مناسب اقتصادی، کالبدی روستایی برای ظرفیت‌سازی زنان به عنوان مانعی در نوع و نحوه توانمندسازی و مشارکت آنان در فراگرد توسعه روستایی است.

بر اساس نتایج آزمون کای اسکوئر بین موانع اقتصادی و میزان مشارکت زنان در توسعه سکونتگاه‌های روستایی شهرستان همدان رابطه معنی‌داری وجود دارد. (جدول شماره ۶).

همچنین نتایج آزمون کندال تائوبی نشان داد بین ضعف زیرساختهای روستایی، عدم وجود شبکه‌های ارتباطی، عدم دسترسی زنان به متخصصان و مشاوران، که به عنوان موانع فنی، اقتصادی برای ظرفیت‌سازی و توانمندی زنان روستایی عمل می‌کنند. با سطح توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌های روستایی ناحیه مورد مطالعه رابطه معنی‌داری وجود دارد. (جدول شماره ۷ و ۹).

جدول (شماره ۱۴). مقایسه نتایج مطالعات پیشین و مطالعات حاضر

نتایج تحقیقات اخیر	نتایج تحقیقات پیشین
موانع اقتصادی از قبیل عدم دسترسی به تسهیلات بانکی از جمله موانع موجود در مسیر مشارکت زنان روستایی ناحیه مورد مطالعه می‌باشد. در نتیجه فع موانع اقتصادی، فنی و سیاستگذاری از جمله عوامل موثر بر توانمندی و ظرفیت‌سازی زنان روستایی و در نتیجه افزایش مشارکت آنان می‌گردد.	عدم وجود زیرساختهای مناسب اقتصادی، کالبدی روستایی برای ظرفیت‌سازی زنان به عنوان مانعی مسیر مشارکت زنان روستایی می‌باشد. هر اندازه که موانع اقتصادی زنان روستایی کاهش یابد میزان مشارکت زنان روستایی افزایش یافته و در نتیجه میزان تصمیم‌گیری آنها نیز افزایش خواهد یافت و بالعکس. (خانی، احمدی: ۱۳۸۸، بریمانی: ۱۳۹۱، قنبری و دیگران ۱۳۹۱، <i>Ghanbari, Tanwir, Safdar: 2013. Barghi, ghotbinejad, 2013</i> , <i>Ahmadpour, Alizadeh and Moumenihelali, 2015 Ferdoushi, ۱۳۹۳</i> , <i>Rushidan . Rahman , Nuhu, Donye and Bawa., 2014. et al , 2011 and Rizwanul Islam, 2013</i>

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

نتیجه گیری نهایی

نتایج حاصل از تحلیل یک متغیره

یافته های میدانی تحقیق نشان داد، در سکونتگاه های روستایی شهرستان همدان، زنان در تشکیل از قبیل بسیج، صندوقهای اعتباری خانوادگی، تشکلهای مذهبی از قبیل هیاتهای مساجد و شورا عضویت دارند که در این میان بیشتر عضویت متعلق به بسیج و کمترین عضویت مربوط به شوراهای اسلامی روستاها می باشد. زنان روستایی در زمینه مختلفی از جمله قالیبافی، خیاطی، آرایشگری مهارت دارند. علیرغم مهارت زنان روستایی اما فقط ۳۹/۳ درصد از زنان روستایی بر اساس مهارتهایی که کسب نموده اند فعالیت اندکی دارند و ۶۰/۷ درصد در این زمینه هیچگونه فعالیتی ندارند. زنان در روستاهای مورد مطالعه در فعالیتهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مربوط به روستای خود مشارکت دارند، از جمله فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی زنان میتوان به مشارکت در فعالیتهای مذهبی، مانند شرکت در هیئتها، روضه ها، سفره ها، جلسات قرآن، و جشنهای مذهبی، فعالیتهای اقتصادی مربوط به روستا در ارتباط با اعتبارات خرد، فعالیتهای عمومی و عام المنفعه، و فعالیتهای فرهنگی، هنری، آموزشی، یادگیری و آگاهی بخشی در ارتباط با توانمند سازی اشاره کرد.

همچنین بررسیها نشان داد که موانع متعددی برای مشارکت زنان در سکونتگاه های روستایی شهرستان همدان وجود دارد، به رغم مشارکت گسترده زنان در فعالیتهای متنوع کشاورزی، و غیر کشاورزی که زمینه ساز توسعه روستایی است؛ زنان از جایگاه اجتماعی و اقتصادی مطلوبی برخوردار نبوده اند، و حضور موثر در تصمیم گیریها و برنامه ریزی های توسعه اجتماعی - اقتصادی و کالبدی نداشته اند. به طوریکه یافته های میدانی تحقیق نشان می دهد حدود سهم زنان در تصمیم گیریهای مربوط به امور خانوار و مسائل اجتماعی و اقتصادی مربوط به روستا در سطح پایینی قرار دارد. بیشترین میزان در حدود ۱۴ درصد.

همچنین، نتایج تحقیق نشان داد. زنان دسترسی محدودی به ابزارهای تولیدی دارند، بطوریکه تنها ۴ درصد دسترسی به زمین، ۶ درصد دسترسی به آب و بذر، ۸ درصد دسترسی ابزار آلات و بذر و ۱۶ درصد به هیچکدام از ابزارهای تولیدی دسترسی نداشتند. ذکر این نکته ضروری است که در بعضی از روستاها با اینکه بعضی از ابزار و نهاد های تولیدی در اختیار زنان و دختران می باشد اما در عمل مالک این ابزارها نیستند. و ابزارها و نهاد های تولید متعلق به مردان خانواده ها می باشد.

دسترسی اندک زنان روستایی به اعتبارات و نهاد های تولید از جمله موانع موجود بر سر راه مشارکت آنان می باشد. بطوریکه این میزان حدود ۸۲ درصد توسط پاسخگویان ذکر شده است. البته ذکر این نکته ضروری است که بخش عمده ایی از این دسترسی کم به شرایط خود زنان بر می گردد، (زنان خود خواهان وام نبوده و ریسک پذیری پایینی دارند) و برخی نیز ناشی از ساختارهای اقتصادی و اجتماعی حاکم بر ناحیه و روستا است، (فقدان سند مالکیت جهت وثیقه گذاری در بانکها، نبود ضامن کارمندو...).

نتایج حاصل از تحلیل دو متغیره

یافته های میدانی تحقیق در ارتباط با مولفه های موانع اقتصادی مشارکت زنان نشان داد که بین این مولفه ها از قبیل ضعف مالی، عدم دسترسی به اعتبارات دولتی، عدم اعتماد بانکها و نهادهای دولتی به زنان، عدم وجود بازارهای محلی برای فروش تولیدات روستایی، عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی و عدم راه اندازی مشاغل برای زنان روستایی با هریک از ابعاد توسعه رابطه معنی داری وجود دارد. ($p=0/000$) زیرا هر اندازه که توان اقتصادی زنان افزایش یابد به همان اندازه شاخصهای توسعه نیز ارتقاء می یابد. (یکی از شاخصهای توسعه افزایش درآمد روستائیان و کاهش فقر در نواحی روستایی می باشد.) زنان روستایی با انجام فعالیتهای کشاورزی و غیر کشاورزی در افزایش درآمد، رفاه و کاهش هزینه های خانوارها نقش چشمگیری دارند. خلاصه اینکه در حال حاضر سهم عوامل درونزا نظیر، موانع اقتصادی خانواده های روستایی به نظر می رسد بیشتر از موانع برونزا نظیر سیاستها و برنامه های دولتی می باشد. که باید متولیان امر در برنامه ریزی های توسعه روستایی ارتقای توانمندی و ظرفیت مندی زنان روستایی و به تبع مشارکت آنان را مدنظر قرار دهند.

منابع:

۱- رضایی، روح اله.، ودادی، الهام.، (۱۳۹۳)، شناسایی و تحلیل موانع مشارکت اقتصادی زنان در مناطق روستایی استان زنجان مطالعه موردی: دهستان ابهررود، تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۵، شماره ۳، صص ۵۱۰-۵۰۱

۲- فاضل نیا، غریب، هاشمی، رضوان. (۲۰۱۵). تحلیل باورهای اجتماعی-فرهنگی بازدارنده مشارکت زنان روستایی در فرآیند برنامه ریزی و مدیریت توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: شهرستان رستم. فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه، دوره ۶، شماره ۲۱، صص. ۶۱-۶۶

- 3- Akpan, Nseabasi, S. (2015). *Women and rural development in Nigeria: Some critical issues for policy consideration. Social Sciences, 4(5), pp. 110-118.*
- 4- Azami, Moosa. and Soroushmehr, Homa. (2010). *The effect of rural women' demographic and economic traits on participation in co-production (the case of Cooperative of making football in Paveh and Auramanat). Rural Research, 1(4), pp. 179-204(in Persian).*
- 5- Bishaw, Alemayehu. (2014). *"The Impact of Education on Rural Women's Participation in Political and Economic Activities." International Journal of Educational Administration and Policy Studies 6(2), pp. 23-31.*
- 6- Ferdoushi, Ahmed., Siwar, Chamhuri., and Hj Idris, Nor Aini. (2011). *"Contribution of rural women to family income through participation in microcredit: An empirical analysis." American Journal of Applied Sciences 8(3), pp. 238-245.*
- 7- Jenkins, Alan., & Healey, Mick. (2009). *Developing undergraduate research and inquiry. York: HE Academy, 978(996), pp. 152.*

- 8- Habibi, Roozbeh., Dadras, Diana., and Madah Shariati, Morteza., (2014)., *Rural Women Entrepreneurs and Barriers of Their Work.*, *International Journal of Business and Behavioral Sciences*, 4(5),pp.11-18.
- 9- Handaragama, Saman, Hiruni Rathnayake, and Pradeep Uluwaduge.(2013). "Women's Economic Participation in Rural Development." *International Journal of Education and Research* 1(8).
- 10-Healey, Mick. (2000). *Developing the scholarship of teaching in higher education: a discipline-based approach.* *Higher Education Research & Development*, 19(2),pp. 169-189.
- 11-Losindilo, Elisia., Mussa, A. S., & Akarro, R. R. J. (2010). *Some factors that hinder women participation in social, political and economic activities in Tanzania.* *AstonJournals*.
- 12-Martinez-Fernandez, Cristina., Ivonne Audirac, Sylvie Fol., and Emmanuele Cunningham-Sabot. (2012). *Demographic change and local development: Shrinkage, regeneration and social dynamics*,36(2),pp. 213-225.
- 13-Nuhu, Hs., Donye, Ao., & Bawa, Db. (2014). *Barriers to women participation in agricultural development in Bauchi Local Government area of Bauchi State, Nigeria.*5(4),pp:166-174
- 14-Rossberger, Robert J., and Diana E. Krause. (2015). *Participative and team-oriented leadership styles, countries' education level, and national innovation: the mediating role of economic factors and national cultural practices.* *Cross-Cultural Research*, 49(1),pp. 20-56.
- 15-Safari shali, Reza. (2008), *social and cultural factors associated with participation rates of rural women and family issues.* *Women's Studies*, Volume 6(1) ,pp. 137-159.
- 16-Sarban, Vakil Heidari, and Mohammad Hassanzadeh. (2014). *Survey of Barriers to Rural Women Economic Empowerment in Iran.* *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 3(3),pp. 494.
- 17-Soltani, Shohreh., Ahmadpour, Amir. and Feali, Samaneh., *Factors Influencing Rural Women Participation in Agricultural Extension Programs, Case Study Mazandaran, Iran.* *International Journal of Agricultural Science and Research*, 2,pp. 17-24.